

50. Васюк В. Базові засади становлення й еволюція сучасних українсько-польських відносин / В. Васюк // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 15. – Рівне, 2009. – С. 69–72.
51. Ващенко О. Співробітництво України та Польщі у американській проекції євроатлантичної безпеки / Олена Ващенко // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 22. – Рівне, 2011. – С. 127–131.
52. Митрофанова О. Польща як стратегічний партнер України / Оксана Митрофанова // Політичний менеджмент. – 2006. – №6. – С. 153–160.
53. Бочаров В.В. Євроінтеграційні орієнтири стратегічного партнерства України і Республіки Польща / В.В. Бочаров // Сучасна українська політика. Спецвипуск. Україна як суб'єкт сучасних цивілізаційних процесів. – К.: Фенікс, 2011. – С. 129–136.
54. Антонюк О.С. Становлення та розвиток українсько-польських відносин (1991–2003) / О.С. Антонюк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – Випуск 74–76. – К., 2004. – С. 4–7.
55. Сардачук П. Двосторонні відносини України з країнами-сусідами НАТО / Петро Сардачук, Ігор Цепенда // Північноатлантичний альянс: історія, функції, структура, відносини з Україною: Навч. посіб. / Кол. авт.; за заг. ред. проф. Д.І. Дзвінчука. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012. – С. 358–365.
56. Пивоваров А.С. Основні аспекти українсько-польського стратегічного партнерства / А.С. Пивоваров // Держава і право. – 2008. – №1 (39). – С. 710–716.
57. Stosunki polsko-ukraińskie / pod red. J. Kozakiewicza. – Kraków: Międzynarodowe Centrum Rozwoju Demokracji, 1998. – 194 s.
58. Polityczno-wojskowe aspekty polskiej polityki wschodniej / pod red. J. Stefanowicza. – Warszawa, 1991. – 128 s.
59. Гевко В.Р. Україна і Польща: особливості розвитку двосторонніх відносин (1991–2004 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 "Історія України" / В.Р. Гевко. – Чернівці, 2005. – 20 с.
60. Гевко В. Військово-політична співпраця між Україною та Польщею у 1992–2003 роках / Вікторія Гевко // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія Історія / за заг. ред. проф. М.М. Алексівця. – Випуск 1. – Тернопіль: ТДПУ, 2004. – С. 238–245.
61. Янків М. Україна і Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат / Мирон Янків. – Львів: Світ, 2011. – 398 с.
62. Знахоренко О. Стратегічне партнерство в українсько-польських відносинах: державно-політичний та військовий аспекти / Оксана Знахоренко // Людина і політика. – 2004. – №3. – С. 29–40.
63. Зюлковскі М. Польсько-українські взаємини як складова архітектури сучасної Європи / Марек Зюлковскі // Віче. – 2003. – №6. – С. 72–74.

Черная Н. Н. Роль Украины и Польши в обеспечении стабильности в Европе и мире: историография проблемы

В статье проанализированы труды украинских и зарубежных исследователей, в которых указывается на роль Украины и Польши в обеспечении стабильности в Европе и мире, рассматривается их участие в формировании пространства безопасности Центрально-Восточной Европы. Значительное внимание уделено сотрудничеству двух государств в свете евроатлантической интеграции. Выяснено меру научного обоснования проблемы, указано на необходимость ее дальнейшего изучения.

Ключевые слова: Украина, Польша, безопасность, стабильность, историография.

Chorna N. N. The role of Ukraine and Poland in bracing the stability in europe and worldwide: problem-related historiography

The article analyzes the works of Ukrainian and foreign researchers, delineates the role of Ukraine and Poland in bracing the stability in Europe and worldwide, considered their participation in shaping security areas of Central and Eastern Europe. Special attention is paid to cooperation between the two countries in the light of European integration. Ascertain the level of scientific insight into the problem and substantiates the need of further investigation into the problem.

Keywords: Ukraine, Poland, security, stability, historiography.

УДК 930.1.001.8+001(4+73)«19/20»

А. О. Беляєва

ПАН'ЄВРОПЕЙСЬКА ПРОБЛЕМАТИКА У НАУКОВИХ РОЗВІДКАХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА АМЕРИКАНСЬКИХ ВЧЕНИХ (1990–ті рр. – ПОЧАТОК ХХІ ст.)

У статті розглядається стан дослідження проблем виникнення та розвитку ідеї єдиної Європи в європейській та американській історіографії на сучасному етапі. Окрема увага приділяється дослідженням, які присвячені міжвоєнному періоду як етапу в історії європейської інтеграції, а також пан'європейському проекту та його авторів Р. Куденхове-Калергі. На основі аналізу статей та монографій західних дослідників робиться висновок про основні напрямки та подальші перспективи досліджень з зазначеної проблематики.

Ключові слова: Пан-Європа, Р. Куденхове-Калергі, ідея єдиної Європи, європейська інтеграція, історіографія

Тема європейської інтеграції, проблеми, пов'язані із шляхами та концепціями її розвитку, труднощами у реалізації, є актуальними в європейській історіографії починаючи з другої половини 1940-х років. Однак, протягом останніх 20 років все більшою популярністю починають користуватись дослідження, пов'язані із

питанням визначення Європи та європейської ідентичності, а також пов'язані із цим дослідження історії європейської ідеї. Про це свідчать численні публікації, присвячені цим темам. Зокрема, особливо активно досліджується міжвоєнний період та пан'європейський проект Р. Куденхове-Калергі.

Відродження інтересу до ідеї Пан-Європи викликане із загостренням проблем, пов'язаних із поглибленням та розширенням євро інтеграційних процесів. Воно пов'язано із сумнівами та прагненням європейських дослідників відповісти на низку болючих запитань. На думку дослідника із Швейцарії Л. Ілека, дослідники найчастіше звертаються до аналізу трьох аспектів пан'європейського проекту: по-перше, ключова мета міжнародної політики; по-друге, критерій визначення належності до Європи; по-третє, засоби формування європейської свідомості [1, с.199-202].

Отже, перша причина похвалення інтересу до пан'європейської тематики – сумніви, пов'язані із подальшими шляхами євроінтеграції та намагання знайти відповіді на найскладніші питання у минулому. Іншою причиною, яка зробила можливим похвалення та поглиблення студій, є відкриття для європейських дослідників доступу до віденського архіву Пан'європейського Союзу, який зберігається в Російському державному військовому архіві у 1990 р. Серед джерел архіву можна знайти не лише діловодну документацію Союзу, але і особисту переписку Куденхове-Калергі із політичними та громадськими діячами, чернетки його творів та виступів, газетні публікації, які містять в собі відгуки на ідею Пан-Європи [2, с.24].

Мета даної наукової розвідки полягає в тому, щоб на основі аналізу доробку європейських та американських вчених 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. дослідити стан розкриття проблем ґенези та розвитку ідеї єдиної Європи в цілому, та пан'європейського проекту зокрема, у міжвоєнний період.

В західній історіографії останнього двадцятиріччя вийшла низка праць, присвячених ідеї об'єднання Європи у 1920-1930-ті рр. За проблематикою дослідження їх можна поділити на декілька груп. Перша група включає праці присвячені аналізу міжвоєнного періоду та умов в яких відбувалося формування та проходили дискусії з приводу ідеї європейського об'єднання. До цієї групи також відносяться праці, присвячені історії ідеї європейського об'єднання, які мають широкі хронологічні рамки і розглядають міжвоєнні десятиріччя як один з етапів становлення цієї ідеї. До другої групи входять праці, присвячені аналізу окремих концепцій єдиної Європи, які висувались у 1920-1930-ті роки. Третю групу складають праці, присвячені пан'європейському проекту Р. Куденхове-Калергі та дискусіям навколо нього.

Серед досліджень західних істориків, присвячених історії ідеї єдиної Європи, значне місце посідає колективна монографія «Ідея Європи: Від античності до Європейського Союзу» [3]. Головне питання, до якого звертаються автори, – пошук витоків та спроба визначення європейської ідентичності. Так, американський дослідник А. Пагден намагаючись визначити, чим є європейська ідентичність, поряд із характерними рисами Європи як континенту, називає риси і явища, що мають неєвропейське походження, але є ключовими для визначення Європи (походження назви, походження християнства, невизначеність кордонів) [3, с.33-54]. В цілому, А. Пагден скептично відноситься до євро інтеграційних процесів.

Цікавою також є стаття іншої американської дослідниці А. д'Апполлонії, в якій вона звертається до вивчення питання європейського націоналізму. На її думку, європейський націоналізм в своєму розвитку пройшов два етапи: перший – космополітизм та «антинародність», який полягав у готовності пожертвувати національними інтересами заради загального блага, та другий – громадянський, коли Європа розглядалась як кращий засіб захисту інтересів народу та контролю за державною владою. Другий варіант європейського націоналізму починає формуватися саме у міжвоєнний період [3, с.171-190].

Стаття британського історика М. Хевітсона «Сполучені Штати Європи: Європейське питання у 1920-ті» присвячена аналізу проблеми європейського об'єднання у 1920-ті роки, зокрема одному з її аспектів – встановленню залежності між розвитком єврооб'єднаних концепцій та тенденціями міжнародних відносин, зокрема французько-німецьких. На думку автора, центральною серед концепцій європейського об'єднання була ідея економічного союзу [4, с.15-34].

Цікавим є підхід щодо розгляду міжвоєнного періоду італійської дослідниці Л. Пассерини. В своїй книзі «Європа в любові. Любов в Європі» [5] вона намагається поєднати дві теми – ідея Європи та ідея любові в 1930-е рр.. Книга складається з семи глав, кожна з яких являє собою читання та інтерпретацію окремого тексту тієї епохи (творів різних авторів, особистого листування). Із цими читаннями перемежується історичні оцінки різних співтовариств, створених для сприяння об'єднаній Європі в 1930-ті рр., а також персоналій, які були включені в ці організації. Пассеріні не дає відповіді на складні питання, пов'язані із дослідженням тієї епохи, але натякає на можливі шляхи їх розв'язання [5, с.12].

Переходячи до праць, присвячених різним концепціям єдиної Європи міжвоєнного періоду, слід зазначити, що охарактеризувати їх в рамках однієї статті практично не можливо. Тому зупинимося на найбільш значних з них.

Праця німецького дослідника О. Бургарда «Політична утопія єдиної Європи у зовнішньополітичних програмах. Обмін думками та співробітництво про-європейських асоціацій в Німеччині та Франції, 1924-1933» присвячена дослідженню співробітництва трьох про-європейських організацій Франції та Німеччина: Пан'європейський Союз (Франція), Асоціація європейського розуміння (Німеччина), Німецько-французький дослідницький комітет. Автор показує як ідеї та концепції цих організацій були включені в зовнішню політику передових європейських держав. Також він вказує на перепони, які стояли у міжвоєнний період на шляху європейської інтеграції [6].

Заслуговує на увагу монографія німецької дослідниці Ванесси Конзе «Європа німців. Ідеї Європи в Німеччині між багатими традиціями та західною орієнтацією (1920-1970)» [7]. Авторка розглядає два підходи до розуміння Європи. Перший підхід, пов'язаний із кліше «Захід», характеризується як консервативний, монархічний, антикомуністичний. Він домінував в Німеччині у міжвоєнний період. Другий підхід, більш

ліберальний, пов'язаний із ідеєю єдиної Європи, зародився у міжвоєнні роки, але домінуючим став у другій половині ХХ ст.

Німецький дослідник К.-П. Сік в статті «Нова ідея Європи: ліберальний інтернаціоналізм в «Nouvelle Revue Française»» розглядає процес формування усвідомлення необхідності європейського об'єднання в колах французької інтелігенції. Цей процес відбувалося у формі виникнення ідей нового лібералізму, через розуміння економічної зв'язаності і взаємозалежності європейських країн [8, с.105-117].

Широкий спектр концепцій європейського об'єднання, що розроблялись у міжвоєнний період, представлений в збірці наукових робіт «Європа в кризі: Інтелектуали та європейська ідея, 1917-1957», яка вийшла в 2012 р. [4]. Роботи, представлені в цій збірці розкривають різні аспекти розвитку Європи та ідеї європейського об'єднання в зазначений період. По-перше, дається загальна характеристика умов, в яких розвивалась ідея єдиної Європи у 1920-1930-ті рр., а також після Другої світової війни. По-друге, підіймається проблема визначення європейської ідентичності. По-третє, розкривається сутність концепції федералізму щодо європейського об'єднання. Але кількісно переважають статті, в яких розкриваються погляди інтелектуалів Австрії, Німеччини, Франції, Польщі на ідею єдиної Європи. Серед цих інтелектуалів Р. Куденхове-Калергі, Р. Панвітц, Г. Манн, Т. Манн, К. Шмітт, Є. Стемповські, Й. Хейзінга, Л. Февр. В цілому збірка дозволяє зрозуміти трагізм ситуації міжвоєнного періоду, яка полягала в тому, що при однаковій меті кожна концепція єдиної Європи пропонувала різні шляхи та засоби до її реалізації. Дискусії та непорозуміння між авторами різних концепцій були однією із перепон на шляху втілення ідеї в життя [4].

Значна увага в сучасній європейській історіографії приділяється питанням пов'язаним із пан'європейською тематикою. Пан'європейському проекту та його авторів Р. Куденхове-Калергі присвячена низка ґрунтовних праць.

Історію пан'європейського руху у 1920-ті роки в своїй роботі «Діяльність Пан'європейського союзу та франко-німецькі відносини, 1924-1932» розглядає швейцарський історик Ф. Тері [9]. Автор головним чином зосереджує увагу на зусиллях Куденхове-Калергі та пан'європейського руху з подолання франко-німецьких суперечок після завершення Першої світової війни. Велика увага приділяється також розгляду організаційної структури Пан'європейського союзу, роботі його національних комітетів, головним чином німецьких. Крім того Тері аналізує протиріччя політичного та економічного характеру між двома країнами.

Цікавою є праця французької дослідниці А.-М. Сен-Жилле «Пан-Європа: обговорення ідей між двома світовими війнами» [10]. Авторка не тільки проводить глибокий аналіз програмної книги Куденхове-Калергі «Пан-Європа», але також розглядає інтелектуальні витоки його ідей. На сторінка книги проводиться реконструкція історії Пан'європейського союзу, простежується діяльність його засновника на політичній та дипломатичній арені, розкривається його стратегія переконання державних діячів та інтелектуалів. Крім того, висвітлюються канали розповсюдження ідеї Пан-Європи та особливості сприйняття її політиками та інтелектуалами. Книга належить до історії ідей, хоча перетинаються із історією політичних партій та історією міжнародних відносин.

Необхідно звернути увагу на статті австрійської дослідниці К. Орлук [2; 11], в яких вона звертається до окремих аспектів розвитку пан'європейського проекту. Особливість підходу авторки до дослідження полягає в тому, що історію Пан-Європи та дискусії навколо неї вона реконструює спираючись на особисту переписку Куденхове-Калергі із прибічниками його ідей. Дослідниця вважає, що на основі цієї переписки можна реконструювати публічний простір, в якому проходять дебати щодо розуміння Європи та бачення єдиної Європи [2, с.25]. Такий підхід використовується дослідницею, зокрема, для аналізу дискусій навколо пропозиції утворення європейської партії у 1933 р..

Звернімося до ще однієї праці згадуваної вище німецької дослідниці В. Конзе, яка має назву «Ріхард Куденхове-Калергі: спірний провидець Європи» [12]. Ця книга вважається першою науковою біографією Р. Куденхове-Калергі. В. Конзе збалансовано подає сильні та слабкі боки автора Пан-Європи та його концепції. До недоліків вона відносить авторитарний стиль керівництва; невизначеність концепції, яка пов'язана із постійним намаганням пристосувати її до інтересів певних політичних кіл, а допомогу яких Куденхове-Калергі розраховував; неясне уявлення про політичну та економічну федерацію європейських держав; антикомуністична позиція. В книзі велика увага приділяється співробітництву Куденхове-Калергі із політичними діячами, завдяки чому вона може вважатися введеним до політичної історії Пан-Європи.

Велике значення в розвитку досліджень пан'європейської проблематики мають праці іншої австрійської дослідниці – А. Цигерхофер-Преттенталер [4, с.89-110; 13]. В своїй книзі «Посол Європи: Ріхард Ніколас Куденхове-Калергі та пан'європейський рух у двадцяті та тридцяті рр.» дослідниця робить спробу поєднати біографію Куденхове-Калергі із історією організацій та інтелектуальною історією. Історія руху, життя та творчість чеського графа, на її думку, «сходяться в одному фокусі Пан-Європи» [13, с.13]. В книзі розглянуті наступні аспекти пан'європейської проблематики: біографія Куденхове-Калергі, генеза ідеї, її відношення до політичних ідеологій міжвоєнного періоду, розвиток пан'європейського руху тощо. Авторка зосереджується на вивченні пан'європейського руху в Австрії. Діяльність німецького та французького відділень Союзу розглядає в контексті відносин між двома країнами. Дослідниця виділяє три фази в розвитку ідеї Пан-Європи у міжвоєнний період в залежності від того, яка сфера суспільного життя мала стати основою для об'єднання: політичну фазу (1923-1930), економічну (1930-1933), культурну (1934-1938).

Праця А. Цигерхофер-Преттенталер надихнула іншу австрійську дослідницю, В. Шоберл, на написання монографії «Дискусія про Пан-Європу в Німеччині, Франції та Великій Британії, 1922-1933» [14]. Книга присвячена аналізу дискусій та порівнянню сприйняття проекту Куденхове-Калергі в трьох країнах. На основі їх аналізу авторка робить наступні висновки: прагнення Куденхове-Калергі бути політично нейтральним серед різнопланових прихильників Пан-Європи зробило ідею уразливою до критики з усіх боків. Проект Пан-

Європи провалився не тому, що був неспроможний, але тому, що підхід Куденхове-Калергі не працював. Авторка вважає, що політична активність автора Пан-Європи могла б дати проекту шанс на реалізацію [14, с.324-327].

Стаття американської дослідниці Д. Вільянової присвячена аналізу програмної книги Р. Куденхове-Калергі «Пан-Європа». Авторка звернулася до аналізу таких положень проекту, як роззброєння, антикомунізм та виключення Росії з геополітичного терміну «Європа», важливість франко-німецького зближення, необхідність захисту східноєвропейських народів та їх самовизначення. Крім того дослідниця робить спробу оцінити значення цих ідей в Європі на сучасному етапі [15].

Заслуговує уваги стаття польського вченого П. Лоссовського, в якій він поєднує аналіз міжвоєнного періоду як етапу в історії європейської інтеграції із аналізом пан'європейського проекту Р. Куденхове-Калергі. Серед основних перепон на шляху реалізації проекту вчений називає елітарний характер руху в його підтримку, суперечливість ідей, залежність проекту від тенденцій міжнародних відносин [16].

Дослідження бельгійського історика Ф. Верикена «Боротьба за Сполучені Штати Європи. Річард Куденхове-Калергі у вигнанні. 1938 – 1947» розповідає про життя засновника пан'європейського руху у примусовому вигнанні. Праця охоплює переважно період Другої світової війни, але також коротко аналізуються і міжвоєнний період діяльності Р. Куденхове-Калергі [17].

Цікавими є статті норвезького дослідника Н. Рохне [18] та чеської дослідниці Д. Моравцової [19], які аналізують дискусії в Норвегії та Чехословаччині, викликані ініціативою французького міністра закордонних справ А. Бріана в Лізі Націй у 1929-1930 рр. щодо створення федерації європейських країн. Обидва дослідники сходяться на думці, що головною перешкодою в реалізації цього проекту було прагнення кожної країни використати європейське об'єднання для задоволення власних потреб.

Таким чином, на основі всього, що було сказане вище можемо стверджувати, що питання, пов'язані із виникненням та розвитком пан'європейського проекту, знаходяться сьогодні у стані активної розробки в західній історичній науці. Поряд із накопиченням фактологічного матеріалу, дослідженням окремих аспектів зазначеної проблематики, робляться перші спроби комплексного узагальнення.

Можна виділити такі основні напрями в дослідженнях сучасних європейських та американських вчених, присвячених пан'європейській проблематиці: по-перше, біографічні дослідження, присвячені авторів ідей Пан-Європи, Р. Куденхове-Калергі; по-друге, дослідження в рамках історії ідей та інтелектуальної історії, які аналізують пан'європейський проект; по-третє, дослідження організаційної структури Пан'європейського союзу; по-четверте, дослідження політичної історії пан'європейського руху, які головним чином зосереджуються на вивченні дискусій навколо Пан-Європи. Слід звернути увагу на те, що кожна праця, присвячена Пан-Європі, поєднує в собі відразу декілька підходів, що визначається складністю та багатосторонністю досліджуваної проблематики.

Не дивлячись на це, введення в науковий обіг цілого масиву нових джерел, що зберігаються в Російському державному військовому архіві, розкриває перспективу для подальших досліджень пан'європейського проекту, пов'язаних із вивченням дискусій навколо нього серед політиків та інтелектуалів міжвоєнного періоду.

Джерела та література

1. Jilek L. Is a Continental Vision Still Relevant? Coudenhove-Kalergi's blueprint for Europe / Lubor Jilek // Human Security. – 2004/2005. – №9. – P. 199-203.
2. Orluc K. A Last Stronghold against Fascism and National Socialism? The Pan-European Debate over the Creation of a European Party in 1932 / Katiana Orluc // Journal Of European Integration History. – Volume 8. Number 2.– Baden-Baden: NOMOS Verlagsgesellschaft, 2002 – P. 23-43.
3. The Idea of Europe: From Antiquity to the European Union. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 377 p.
4. Europe in Crisis: Intellectuals and the European Idea, 1917-1957. – Oxford: Berghahn, 2012. – 360 p.
5. Passerini L. Europe in Love. Love in Europe / Luisa Passerini. – New York: New York University Press, 1999. – 358 pp.
6. Burgard O. Das gemeinsame Europa von der politischen Utopie zum außenpolitischen Programm. Meinungsaustausch und Zusammenarbeit pro-europäischer Verbände in Deutschland und Frankreich 1924-1933 / Oliver Burgard. – Frankfurt am Main: Verlag neue Wissenschaft, 2000. – 278 s.
7. Conze V. Das Europa der Deutschen. Ideen von Europa in Deutschland zwischen Reichstradition und Westorientierung (1920-1970) / Vanessa Conze. – München: Oldenbourg Verlag, 2005. – 453 s.
8. Sick K.-P. A New Idea of Europe: The Liberal Internationalism of the Nouvelle Revue Francaise (1919-1925) / Klaus-Peter Sick // European Political Economy Review. – Vol. 1, No. 1 (Spring 2003). – P. 105-117.
9. Thery F. Construire l'Europe dans les annees vingt. L'action de l'Union paneuropéenne sur la scène franco-allemande, 1924-1932 / Franck Théry. – Geneve: Institut européen de l'Université de Genève, 1998. – 175 s.
10. Saint-Gille A.-M. La Paneurope: Un débat d'idées dans l'entre-deux-guerres / Anne-Marie Saint-Gille. Paris: Presses de l'Université de Paris-Sorbonne, 2003. – 389 s.
11. Orluc K. A Wilhelmine Legacy? Coudenhove-Kalergi's Pan-Europe and the Crisis of European Modernity, 1922-1932 / Orluc Katiana // Wilhelminism and Its Legacies: German Modernities, Imperialism, and the Meanings of Reform, 1890-1930. - Oxford: Berghahn Books, 2003 – P. 219-234.
12. Conze V. Richard Coudenhove-Kalergi: Umstrittener Visionär Europa / Vanessa Conze. – Göfingen: Muster-Schmidt Verlag, 2004. – 108 s.
13. Ziegerhofer-Prettenthaler A. Botschafter Europas: Richard Nikolaus Coudenhove-Kalergi und die Paneuropa - Bewegung in den zwanziger und dreißiger Jahren / Anita Ziegerhofer-Prettenthaler. – Wien: Böhlau Verlag/Wien, 2004. – 587 s.
14. Schöberl V. Die Diskussion um die Paneuropaidee in Deutschland, Frankreich und Grossbritannien 1922-1933 / Verena Schöberl. – Berlin: Lit Verl, 2008. – 404 s.
15. Villanueva D.C. Richard von Coudenhove-Kalergi's Pan-Europa as the Elusive "Object of Longing" / Daniel. C. Villanueva // Rocky Mountain E-Review of Language and Literature. – Volume 59. – Number 2. – 2005. – P. 67-80.

16. Лоссовски П. Традиция единства Европы: межвоенный период / Петр Лоссовски // Европа: журнал Польского института международных дел. Т2. – №3(4). – 2002. – С.74-91.
17. Vereecken F. La lutte pour les Etats-Unis d'Europe. Richard Coudenhove-Kalergi en exil 1938-1947 / Frank Vereecken. London: Lothian Foundation Press, 1996. – 463 p.
18. Røhne N.A. Norwegian Attitudes towards the Briand Plan / Nils A Røhne // Institutt for forsvarsstudier. – No 8. – 1991. – P. 3-16
19. Moravcova D. Richard Coudenhove-Kalergi's Plans for Pan-Europe in 1930: a vision for the Czechoslovak Republic as well? Dagmar Moravcova // Human Securisty. – 2004/2005. – №9. – P. 193-198.

Беляева А. А. Паневропейская проблематика в научных работах европейских и американских ученых (1990-тые гг. – начало XXI в.)

В статье рассматривается современное состояние исследования проблем возникновения и развития идеи единой Европы в европейской и американской историографии. Отдельное внимание уделяется исследованиям, которые посвящены межвоенному периоду как этапу в истории европейской интеграции, а также панъвропейскому проекту и его автору, Р. Куденхове-Калерги. На основании анализа статей и монографий западных ученых делается вывод про основные направления и дальнейшие перспективы дальнейших исследований по указанной проблематике.

Ключевые слова: Пан-Европа, Р. Куденхове-Калерги, идея единой Европы, европейская интеграция, историография.

Belyaeva A. A. Paneuropean problems in scientific studies of European and American scientists (1990s – beginning of the 21 century)

The article deals with the current state of research problems of origin and development of the idea of united Europe in European and American historiography. The author pays special attention towards the researches, that focus on the interwar period as a stage in the history of European integration and Paneuropean project and its author, R. Coudenhove-Kalergi. The author analyzes articles and monographs of Western scientists and on this ground concludes about prospects for further research in this field.

Keywords: Pan-Europa, R. Coudenhove-Kalergi, the idea of united Europe, European integration, historiography.

УДК 930.1:339.1:94

П. М. Марциновський

ЗАРУБІЖНА ІСТОРИОГРАФІЯ ІСТОРІЇ РИНКУ(80–90-і рр. ХХ ст.)

Стаття присвячена аналізу зарубіжної історіографії історії ринку 80–90-х рр. ХХ ст. Визначено тематичне спрямування робіт, їх характерні риси та особливості, виокремлено загальні тенденції дослідження ринку.

Ключові слова: історіографія, ринок, історія ринку.

Історіографія історії ринку невіддільна від історіографії економічної історії. У 60-х рр. ХХ ст. виник особливий інтерес до проблеми обміну, поширення набув термін «нова економічна історія», проте більшу частину робіт з історії ринку було опубліковано у 80—90-х рр. ХХ ст.

Мета представленого дослідження – проаналізувати праці іноземних вчених з історії ринку, визначити тематичні та методологічні уподобання авторів, виокремити характерні риси робіт.

На нашу думку, умовний перелік історичних досліджень, обраних для аналізу, має відкривати робота Ф. Куртина «Міжкультурна торгівля у світовій історії» [1]. Тезу автора про те, що саме міжнародна торгівля та ринок в його найбільш широкому тлумаченні є універсальним фактором взаємодії, який єднає культури та держави, слід визнати вихідною точкою соціально-економічних та соціально-політичних досліджень [2].

Узагальнюючий характер та значний гносеологічний потенціал має також дослідження А. Аппадуря. У книзі «Соціальне життя речей» [3] автор звернув увагу на особливий вплив суспільних цінностей на формування системи предметів споживання в різних культурах і суспільствах. Предмети споживання, принципи ціноутворення, так звані культурні біографії речей — це проблеми, що були різнобічно досліджені автором в контексті розвитку такого історичного напрямку, як «антропологія речей».

Цікавою, на наше переконання, є також робота Р. Бартлетта «Економіка і влада: дослідження людських відносин та ринків» [4]. Р. Бартлетт звернув увагу на часткове та одностороннє тлумачення феномену ринку в економічній літературі та запропонував власну концепцію ринку.

Тема ринку і влади в історії стала загальною для збірки статей під редакцією Хельги Браунингер і Ральфа Петера Зиферле [5]. Спектр досліджень, представлених у збірниках, є достатньо широким, а рівень аналізу — високим та гідним наслідування [6].

Загалом наукові праці, опубліковані у досліджуваній період та присвячені, в тій чи іншій мірі, вивченню різних проявів ринку як історичного явища, можна умовно розділити на шістьнадцять груп. Найчисельніша група, до якої відноситься майже чверть всіх робіт, — це праці з історії ринку праці. Решта — розробки, в яких ринок досліджується в контексті історії економічних вчень або фігурує «у форматі» світового ринку; статті з історії ринку землі; праці з визначення впливу держави на еволюцію ринку; нариси з історії торгівлі; дослідження чорного ринку; огляди фінансового ринку та ринків капіталу; напрацювання з історії галузевих і регіональних ринків; роботи за проблематикою ринків збуту, ринкам окремих товарів; результати вивчення